

Setembre crític | | Actualitzat el 02/05/2022 a les 07:00

Jordi Borràs: «Quants periodistes tenim per aquí que es declarin antifeixistes?»

?'Tots els colors del negre', el darrer llibre del fotoperiodista, repassa els seus més de deu anys d'experiència documentant l'extrema dreta | La reivindicació de l'antifeixisme i el periodisme d'investigació són elements transversals en el seu discurs



Jordi Borràs, a Vic, poc abans de la presentació de 'Tots els colors del negre' | Aleix Auber

El fotoperiodista català Jordi Borràs ha presentat *Tots els colors del negre* a la Muntanya de Llibres de Vic, una extensa investigació sobre l'extrema dreta a Espanya i a una llarga llista de països europeus. Hem conversat amb ell sobre el llibre i sobre la seva trajectòria professional, lligada a un periodisme antifeixista que té la càmera i la ploma com a eines de transformació social

Jordi, com definiries *Tots els colors del negre*?

És un llibre de no-ficció que es pot llegir com una novel·la. De llibres acadèmics sobre extrema

dreta me n'he llegit un munt i malauradament són llibres feixucs, densos, que difícilment arriben al públic generalista perquè estan dirigits a un públic també acadèmic. La meua intenció ha estat fer un llibre de no-ficció, 100% rigorós, que es pugui llegir de manera amena, dirigit a un públic generalista que vulgui entendre com funciona el món de l'extrema dreta. Com que l'he basat en la meua experiència personal, la persona lectora hi pot empatitzar fàcilment.

L'obra comença amb el fragment del diari d'un artiller de la quinta del 41. Qui és aquest artiller i de quina manera va marcar-te?

És el meu avi patern. Encara tinc una àvia viva, fa un any en tenia dues i fa pocs anys en tenia tres? Però l'avi Enric va morir jove l'any 85, quan jo era molt petit. La seva presència sempre ens ha marcat d'una manera o d'una altra, fins i tot als qui no tenim records de veure'l o sentir-lo parlar. Ell va haver d'anar a la guerra amb disset anys per lluitar al front republicà. Va entrar a l'acadèmia d'artiller i durant la Batalla de l'Ebre va haver de llençar bombes, obusos d'artilleria, per sobre del seu propi poble des del Coll del Moro de Gandesa. Va menjar guerra, exili, presó, camps de concentració francesos, francesos amb alemanys, espanyols, camps de treball forçat? Va ser un maqui urbà, va patir tortures, va sentir en carn pròpia què vol dir el feixisme. L'avi Enric va ser un referent en una família de vençuts i lluitadors amb vocació de transformar la societat. L'avi és el llegat polític, és la persona que ens marca com a derrotats triplement: nacionalment, de classe i, en la seva globalitat, políticament. És una persona lluitadora de la qual hem heretat la memòria i la consciència política.



Jordi Borràs, durant l'entrevista Foto: Aleix Auber

L'objectiu del llibre és que el públic general pugui entendre què és i com es presenta l'extrema dreta, aquí i a d'altres països europeus com Alemanya, Letònia, Polònia, França, Suècia, Grècia, Itàlia o Portugal. L'extrema dreta espanyola, a quines altres extremes dretes europees s'assembla?

L'extrema dreta espanyola s'assembla força a l'extrema dreta polonesa o l'hongaresa, perquè comparteixen un substrat nacionalcatòlic i un anticomunisme fervent. I aquí, al franquisme també hi era. Aquella frase de «Rusia es culpable» ara retrona en depèn de quins discursos sobre l'extrema dreta que estan fent, per exemple, parlant de la guerra d'Ucraïna. Aquests dos substrats són importants per entendre depèn de quines connexions. Es podria pensar que Vox s'assembla més al Front Nacional francès, per mimetisme d'un país veí. Però els principis de laïcitat de la política francesa queden lluny de l'extrema dreta espanyola. Fa unes setmanes vaig ser a Budapest cobrint una gran marxa que va acabar amb un discurs de Viktor Orbán i per allà al mig hi havia banderes espanyoles juntament amb italianes, hi havia un sindicat italià i el sindicat de Vox, i es van posar a cantar el *Cara al sol* allà mateix. El sindicat de Vox, Solidaridad, s'inspira directament del sindicat polonès. Fins i tot li han copiat la tipografia. El sindicat polonès va tenir un paper molt rellevant a l'hora de fer caure el govern comunista polonès. Actualment, el sindicat està aliat amb el govern ultraconservador polonès del PiS. L'extrema dreta espanyola també s'assembla a la portuguesa, però no perquè l'hagi copiat. Portugal és com si estigués a l'altra punta del continent, ja que Espanya sempre hi ha viscut de cul. L'extrema dreta espanyola no li ha fet ni cas i Chegal, el partit d'extrema dreta portuguès, s'inspira directament de Vox. De la campanya electoral, del programa polític i de com funciona Santiago Abascal.

I l'antifeixisme d'aquí, a quines altres s'assembla?

Potser al francès, potser a l'italià? Però crec que hauríem d'envejar molt els antifeixismes europeus. El grec per combatiu, l'alemany per transversal i plural, el francès per persistent... I això és fotut, perquè aquí t'adones que quan et declares antifeixista, en depèn de quins discursos es veu com una paraula molt gruixuda. Perquè què em diràs, que ni feminista ni masclista? Ni Hitler ni jueus? Anem a jugar aquest joc? Si ets demòcrata, has de ser conseqüentment antifeixista. Hem d'insistir-hi molt, perquè durant molts anys l'esquerra dominant ha amagat molt el concepte d'antifeixisme. I l'antifeixisme s'ha de reivindicar, perquè és una lluita per la igualtat de drets, perquè l'extrema dreta el que vol són persones de primera i de segona categoria i eliminar drets. Són ideologies que promouen la violència per activa o per passiva. Per tant, declarar-se antifeixista és una obligació.

Conèixer en persona el periodista antifeixista italià Paolo Berizzi també et va fer reflexionar sobre què suposa a casa nostra entendre el periodisme com a eina de transformació social i l'antifeixisme com un fet que va intrínsecament lligat a la democràcia.

Paolo Berizzi és un periodista reputat, treballa a un mitjà potent d'Itàlia i es declara antifeixista. I aquí, quants periodistes tenim que es declarin antifeixistes? Perquè hi ha aquella falsa idea que el periodisme ha de ser neutral i objectiu. Davant del feixisme i de l'extrema dreta la neutralitat és un perill. Perquè com va dir Matteotti, un periodista italià assassinat el 1924 per les ordres feixistes, «el feixisme no és una opinió, és un crim». Per tant, davant d'un crim, has de ser conseqüent. Soc d'una escola que entén el periodisme com a eina de transformació social i la meva militància és la càmera. Jo no faig proselitisme, però aspiro que amb la meva feina pugui incidir en la societat, cap a millor, per un món més just, més igualitari i més lliure. I declarar-se

antifeixista és una conseqüència més de tot plegat. Ens falten més Paolos Berizzis i que els mitjans siguin més valents. No podem caure en la trampa pseudoliberal que diu que totes les idees són respectables, perquè no ho són.



Jordi Borràs, amb un exemplar de 'Tots els colors del negre', el seu llibre sobre l'extrema dreta europea Foto: Aleix Auber

Per què vas haver de marxar a fer periodisme fora?

La situació aquí cada cop m'era més complicada. Va arribar un moment en què vaig deixar de passar desapercebut. Se'm va posar nom, cognom, cara i una diana a sobre. I això em va impedir cobrir actes de l'extrema dreta com havia fet fins al moment. No només corro perill perquè em volen fer mal sinó que em converteixen en part de l'acció que jo he de fotografiar, amb la qual cosa m'anul·len des del punt de vista professional. Llavors decideixo viatjar a Europa, perquè vull seguir documentant l'extrema dreta. I, sobretot per entendre per què fan el que fan i com ho podem combatre. El primer viatge va ser a Alemanya, i va sortir bé. Aquell anonim que havia tingut durant molts anys el vaig poder tornar a tenir. A més, l'extrema dreta europea, malgrat moltes desavinences, està bastant ben relacionada. Vaig passar a estar més segur a Alemanya, rodejat de neonazis, que a la plaça Catalunya amb autoanomenats constitucionalistes, entre els quals també hi ha membres de l'extrema dreta i neonazis, amb la complicitat que els hi dona el fet de manifestar-se conjuntament amb partits parlamentaris.

El periodista Xavier Vinader i el seu arxiu tenen un paper important no només en aquest llibre, sinó en la teva trajectòria professional. Ens ho pots explicar?

A en Xavier Vinader el vaig conèixer personalment el 2014, poc abans de morir. Va ser amb el meu segon llibre, *Plus Ultra*, del qual ell havia de fer l'epíleg. Vinader em va obrir uns camins molt interessants, com ara el fet de constatar que aquella gent que jo estava investigant, que estava liderant l'associacionisme espanyolista a Catalunya, era la mateixa que Vinader havia investigat trenta-cinc o quaranta anys abans quan liderava bandes de mamporreros de Fuerza Nueva que es dedicaven a apallissar estudiants contestataris. Xavier Vinader és el pare del periodisme d'investigació, tal com el coneixem avui dia. Em va obrir les portes del seu arxiu, cosa que em va permetre investigar profundament. Per exemple, vaig poder-hi descobrir la fitxa d'afiliació de Josep Bou a Fuerza Nueva, encara que ell ho negava. I la majoria de mitjans de comunicació ho van obviar.

Quin paper hi juguen els mitjans en el caldo de cultiu de l'extrema dreta?

Hi ha el cas recent de Vox, que va fer la campanya més barata de la història a l'estat espanyol: 8.000 euros, que va pagar per presentar-se com a judici popular al procés independentista. Llavors, els mitjans van passejar Javier Ortega Smith per tots els debats. El periodisme no ha entès que a l'extrema dreta no se li pot posar un micròfon i apa. Periodisme significa que si aquell dirigent d'extrema dreta et diu que plou, has de mirar per la finestra i veure si plou. I si veus que no plou, dir que aquella persona menteix. Aquí no es fa, perquè el periodisme és una feina complicada, perquè és molesta, perquè si el teu mitjà no té suficient cobertura, no et llences a una piscina buida. Per això no es fa periodisme d'investigació en aquest país, perquè és car, és molest, perquè la dinàmica del periodisme de la immediatesa ho impedeix i això ens comporta que un tema tan complex com l'extrema dreta no es tracti com es tracten altres temes.



Jordi Borràs durant l'entrevista. El fotoperiodista català defensa que «si ets demòcrata, has de ser conseqüentment antifeixista» Foto: Aleix Auber

I quins altres factors hi ha en aquest caldo de cultiu?

Dos factors clau: el primer, no haver entès que l'extrema dreta ja hi era. Vox ha fet amb cinc anys un camí que d'altres partits d'extrema dreta han fet amb més de vint anys. S'ha postulat com a tercera força més votada a l'estat espanyol i apunta com a segona força en algunes de les enquestes. Això, a l'extrema dreta de Suècia o Dinamarca li ha costat més de vint anys aconseguir-ho. Què passava? Que l'extrema dreta ja hi era i apostava per votar partits que no eren pròpiament d'extrema dreta, però utilitzaven consignes pròpies de l'extrema dreta. Quan Ciutadans es presentava a la plaça major de Vic a muntar el número estava fent servir l'estratègia de la provocació que ja va assajar en el seu moment l'Alianza por la Unidad Nacional d'un tal Sáenz de Ynestrillas. Anaven a Hernani a muntar una mani d'ultradreta per provocar al moviment *abertzale*. Que feia l'Arrimadas? Se n'anava a Vic a veure quants minuts de televisió podia rascar. És una estratègia de l'extrema dreta clàssica, lligada a tot allò de les «*brigadas de limpieza*» o la idea de Tabarnia, grupuscles que va acabar adoptant Vox. Un altre dels factors ha estat la dretanització del congrés espanyol i que els partits parlamentaris hagin acceptat a Vox com un partit democràtic més. Quan a Barcelona, el 2017 i el 2018, Societat Civil Catalana feia manifestacions contra l'independentisme, hi havia Vox al costat del PP, Ciutadans i el PSOE. Contra Catalunya, tot s'hi val. L'aplicació de l'article 155 a Catalunya va ser idea de Vox i va acabar sent avalada per aquests partits. Per tant, un altre dels factors que hi ha en aquest caldo de cultiu, i un gran problema també, és la normalització de l'extrema dreta.

Estem a Vic. Plataforma per Catalunya apareix en diverses ocasions al llibre. Dius que es presentava com un partit antisistema mentre que, anys després i havent-ne absorbit bona part, Vox ho fa com un partit d'ordre i tradicionalista.

Plataforma va fugir de l'eix ideològic clàssic d'esquerra-dreta per implementar un nosaltres i ells. Aquell nosaltres podia interpel·lar una capa molt gran de la societat. Això és molt innovador a l'estat espanyol, inspirat amb estratègies com les de l'FPÖ a Àustria o el Front Nacional a França. Vox té una matriu molt més nacional-conservadora que Plataforma, que tenia un substrat de militància que venia d'un neonazisme més exaltat.



*Jordi Borràs, davant la Muntanya de Llibres, on es va fer la presentació de 'Tots els colors del negre' a Vic
Foto: Aleix Auber*

Al llibre també parles de *fake news* i *lying press*. Com es diferencien?

Fake news va ser popularitzada per Donald Trump, referint-se a la premsa mentidera. *Lying press*, malgrat que el sentit ve a ser el mateix, té un origen anterior. Ho deien els sectors més

conservadors contra la premsa liberal alemanya i després també va passar als Estats Units. Trump titllava de *fake news* les notícies que li anaven en contra, i *lying press* té un sentit més ampli i va contra la premsa liberal. Posteriorment, va ser una expressió utilitzada pels nazis i per l'extrema dreta. La paraula *fake news* s'ha expandit arreu i la fa servir molta gent ben diversa. I ara que parlem de *fake news*, a Espanya, durant els anys anteriors a l'eclosió de Vox hi va haver diversos mitjans que van estar generant un clima favorable a aquesta eclosió: *Mediterráneo Digital* o *Caso Aislado*, entre d'altres, que van estar generant contingut purament racista amb notícies falses. Ells juguen amb els mitjans i perfils a les xarxes afins per crear un caldo de cultiu propici. Són molt hàbils en aquest sentit, hem de deixar de pensar que l'extrema dreta està dirigida per garrulos. Actualment, l'extrema dreta té un perfil de votant molt jove. Els meus pares han viscut el franquisme en pròpia pell, però avui la gent jove té una distància emocional amb tot allò molt més gran i aquest fet també és un dels ingredients del caldo de cultiu que hem estat comentant.

I l'experiència a la manifestació a Atenes després del judici a Alba Daurada, què et va fer veure?

Alba Daurada era una organització paramilitar neonazi amb un braç polític, més a veure amb les SS nazis que amb el Front Nacional francès. Al judici es va poder demostrar aquesta estructura jeràrquica que va fer que assassinessin a diverses persones. I és que a Grècia es va combatre el neonazisme d'Alba Daurada a pit descobert i al carrer. Cos a cos a les places i als carrers. A vegades hem de tenir clar que no n'hi ha prou amb tenir la raó. La força de la raó no superarà mai la raó de la força. Hem de pensar què va passar a la guerra, i com es va combatre la Segona Guerra Mundial. A vegades, hem de tenir clar que toca posar-hi carrer i lluitar-hi amb tots els mitjans.

Al final del capítol de Polònia dius que la història és cíclica, perquè Varsòvia estava altra cop farcida de feixistes després d'haver estat alliberada de les urpes nazis l'any 1945.

I d'exemples no ens en falten. El que estem veient ara a Europa, al segle XXI, com les forces ultraconservadores està campant arreu del continent, ja va passar als anys vint, trenta i quaranta del segle passat. A França i a Gran Bretanya l'extrema dreta tenia molta força. El partit feixista britànic, amb Oswald Mosley, tenia molta força. A França, que hi hagi els col·laboracionistes del règim de Vichy no és casual. Hi havia una part molt gran de la societat francesa d'extrema dreta o directament feixista. Això la historiografia mundial ho ha maquillat molt, sembla que França hagués estat el bressol de l'antifeixisme i no és ni molt menys així. Actualment, estem veient com moviments feixistes o parafeixistes estan agafant força com ho havien fet abans. Amb noves cares, noves formes i noves maneres, però no deixen de recordar-nos-ho. Si agafem els últims quaranta anys a l'estat espanyol, també hem anat veient aquesta alternança cíclica entre l'esquerra i la dreta dominants. Esquerra amb totes les cometes del món. I ara estem en un canvi de paradigma on Vox li està guanyant espai al PP, el que podria fer que amb la propera alternança cíclica a la Moncloa acabés governant l'extrema dreta.